

РУСКО ГРОБЉЕ У ХЕРЦЕГ-НОВОМ

Када сам у љето 1992. године добио задатак за уређење терена и санацију сачуваних надгробних споменика на дијелу некадашњег Војног гробља, а сада Градског, званог Руско гробље, нисам ни слутио да ћу бити толико заинтригован, да дније године касније напишем ово кратко саопштење.

Више од стодесет година, тачније од 1887. године, генерације Новљана старосједилаца, нису успеле трајно ријешити један од најзначајнијих комуналних проблема своје развијене урбанске средине. Овдје није ријеч о искуству виталиних питања за егзистенцију и даљи развјитак града, него о гробљу - вјековном култном мјесту за сахрањивање мртвих, које је код свих културних и цивилизованих народа у свијету увијек побуђивало пијетет, а због своје специфичности и комплексности од искона изисквало и посебну заједничку, а касније и друштвену бригу. У овом раду, посебну пажњу посветио сам херцегновском старом градском гробљу, боље познатом као Војно гробље, односно његовом сјеверозападном дијелу, који је између два свјетска рата, у народу назван руско гробље. И то не због прашине, која се својевремено око њега оправдано, али прекрасно подигла, него зато, да се на један скроман начин сачува успомена на те наше некадашње суграђане, од којих је писац ових редакта као дијете, неке и лично упознао.

По причању још живих, старих, добро упућених Новљана, руска изbjegличka колонија у граду подно Орјена, односно од Игала до Бијеле, некада је бројала око 800 људи. Све те прогнанике из властите земље, у своје окриље, примили су и пружили им скромно уточиште; увијек отворени град Херцег-Нови и његови племенити житељи. Ондашиња власт и становници свих већих мјеста у општини, омогућили су им да се смјесте, снађу и прилагоде новој, непознатој средини и различitim животним условима. Бројним стручњацима омогућено је да се запосле. А они су радили на овим просторима, у свим областима људске дјелатности. Јер, међу њима је било: професора, лекара, инжењера, сликара, вајара, музичара, музичких педагога и других високообразованих кадрова, али и обичних "малих" непознатих људи. Иако су представљали тек ситан дјелић велике руске интелектуалне елите тога времена, у културном животу града оставили су дубоке и неизbrisive трагове. То најбоље могу потврдити још живи чланови познатих старих херцегновских породица, који су имали ту срећу да се са некима од њих друже. Но, то већ спада у неку другу опсежнију тему, којој би будући истраживачи прошлости овог древног града на улазу у Боку Которску, морали посветити више пажње. А ми да се вратимо нашој одабраној теми.

Судећи по скромним остацима спомен обиљежја пронађеним на најнижем дијелу данашњег Градског гробља. Руско гробље простирило се на два велика платоа укупне површине око 2.500 м². западно од градске капеле, чија изградња је започела 1980. године, а о којој су вијештици херцегновске општине први пут расправљали још далеке 1928. године. По сачуваним надгробним споменицима, затеченим приликом вишедневног снимања постојећег стања, које је обавио аутор овог саопштења у мају 1992. године, могло се закључити, да је горе наведена површина сада сведена на само 1.600 м². Приликом рада на терену, на дијелу званом Руско гробље, биле су пронађене и евидентиране само 52 гробница. Од тог броја, без писаних трагова било је чак 13 гробница. Неумоливи зуб времена, а често и зла људска рука учинили су своје. Код преосталих 39 гробница, на надгробним споменицима, сачувани су подаци о сним сахрањеним особама. Пратећи пажљиво све наведене бројке, с правом се можемо запитати, што је било са преосталим члановима споменуте руске изbjегличке колоније? На ово питање немогуће је дати прецизан одговор. Јер, на простору, на коме је некад било лоцирано Руско гробље, по нашој процјени, могло се изградити око 350 гробница, а пронађене су само 52 руске. Што је било са осталима, ако их је било, сад је тешко рећи. Може се само претпостављати. Јер, на најнижем, сјеверном дијелу гробља, откривено је само 11 сачуваних гробних мјеста. Преостале се налазе на западном дијелу, који је на нешто нишем терену. Приликом снимања терена, на лицу мјеста, лако се могло уочити да је његов југоисточни дио последњих година био јако угрожен "дивљом" изградњом нових гробница. Кривицу за то сноси самоволја локалних моћника, тежња појединача за брзом и лаком зарадом, а прије свега континуирана миграција становништва, започета још далеке 1945. године, која и данас траје. Најнижи сјеверни плато гробља за сада је нешто мање угрожен. На њему је евидентирано укупно само 14 гробова, од којих 11 руских. Преостали дио гробља је наизглед "слободан". Међутим, судећи по стању откривених гробова, а неки су затечени без икаквог обиљежја, с правом се може претпоставити да су на овом дијелу вјероватно биле обичне хумке, без надгробних споменика од трајнијих материјала, па је несумитно вријесме сис сравнило са земљом. Оно што није стигло вријеме, обавила је несавјесна људска рука. То су само неки од разлога због којих на овом простору више нема видљивих трагова да је и ту, ис баš тако давно било Руско гробље.

Но, не смије се занемарити ни претпоставка, да су многи руски емигранти сахрањени и на другим православним гробљима, којих на подручју општине, од Игала до Бијеле. Али, то није предмет разматрања овог саопштења.

Сви ти прогнаници, који су за живота нашли уточиште у једној малој, хиљадама миља удаљеној, или братској земљи, игром судбине нашли су мјесто и за свој вјечни починак. О томе најбоље свједочи

мермерна спомен плоча димензије 96/40 цм, која је 1931. године уграђена на сјеверној страни бетонског обелиска, у виду зарубљене пирамиде висине 380 цм. Ј. Марија Црнић - Пејовић: Организација и рад општинске управе Херцег-Новог /1870-1940/, зборник "Бока" број 12/1980, стр. 71, без металног крста, који је висок 80 цм. /Слика 1/. На бази преостале три стране споменика, остављена су правоугаона удубљења од 2 цм на свим пољима, за постављање још три спомен плоче, које сожалост никад нису уграђене. Сви елементи споменика, у основи су квадратног облика, као и бетонски плато око споменика, који је у vrijeme снимања био затрпан земљом.

И поред могућности да направим велику грешку, због нечитког написа на мермерној спомен плочи, што се лијепо види на приложеној фотографији *[Слика 2]*, преузимам ризик и по први пут објављујем простом руком исписани препис текста, који у оригиналу гласи:

РУССКИМ ЛЮДЯМЪ
УТЕРЯВШИМЪ РОССІЕ У
ВѢЧНЫЙ ПОКОЙ ВЪ БРАТСКОЙ ЗЕМЛІИ
1931.

На крају морамо рећи и то, да је у 39 идентификованих гробница према подацима са надгробних споменика, сахрањено укупно 47 особа. Био сам изненађен податком, да је међу њима било чак 9 генерала, 7 пуковника, 1 потпуковник, 3 капетана и 1 поручник. Међу генералима, један је био и љекар. На његовом надгробном споменику, нажалост без личних података, остала је сачувана само фотографија са лицем човјека у бијелој униформи. Од осталих занимања, споменућемо: 3 државна савјетника, 3 инженера, два љескара и једног барона. /Слика 3/.

Да би споменуте и све остале људе, који су сваки на свој начин задужили овај наш крај, отргли од заборава, на крају овог рада први пут прилажемо поименички списак сахрањених, оним редом, којим су њихове гробнице евидентиране на лицу мјеста, уцртане и означене на приложеној геодетској ситуацији.

За будуће читаоце овог текста, који знају руски, морамо напоменути, да су сви подаци на поменутом списку, ради аутентичности дословно преписани са споменика слово по слово, знак по знак, са свим словним, правописним и другим грешкама.

AYTOD

Список русских граждан сахраненных на платоу Б.

Редни бр.

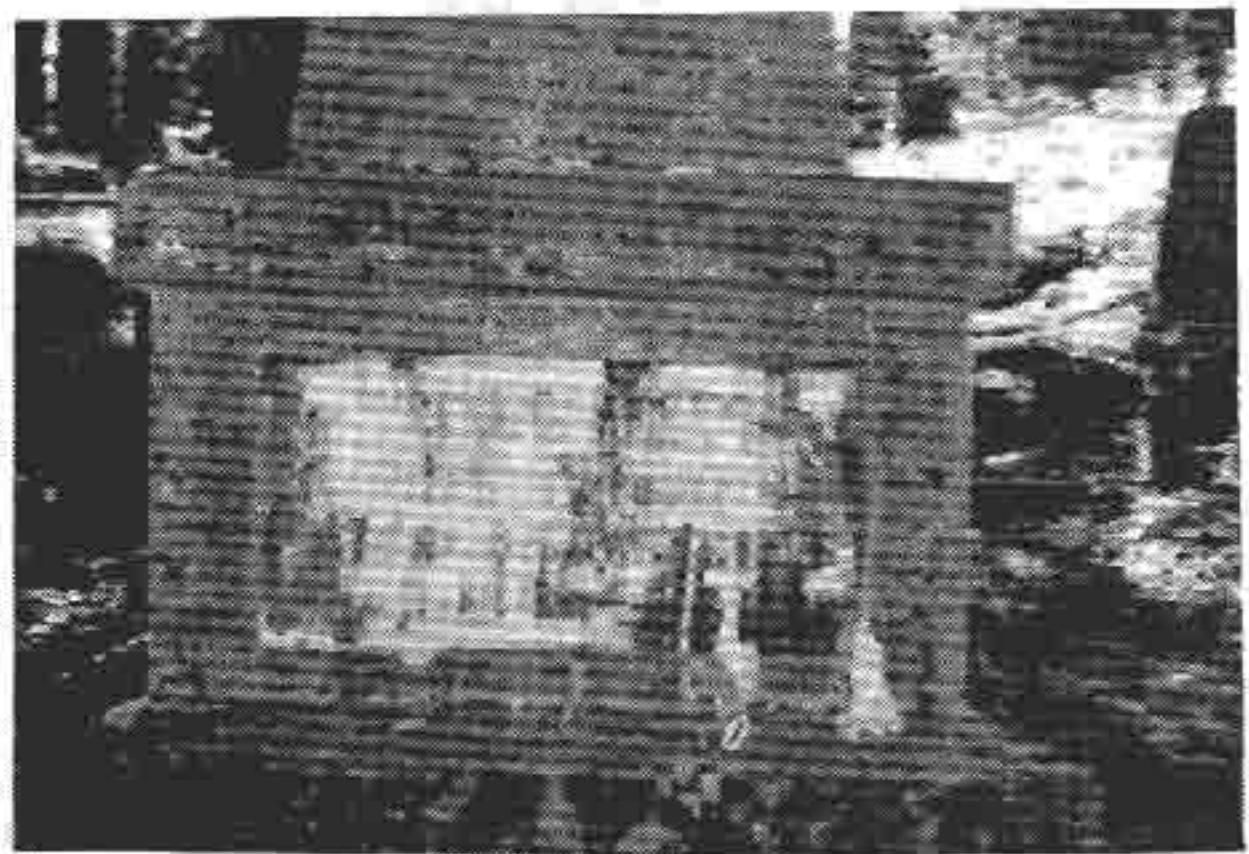
Бр. парцсле

1. АНТОНИНА АВРІЛОВНА ЗОЦЬ	209
2. ГЕНЕРАЛЬ МОЖАЙ МОЖАРОВСКІЙ	207
3. ВАСИЛІЙ В. ШАМОТУЛЬСКІЙ	211
4. ГЕНЕРАЛЬ М. КОРОЛЕНКО МАНУИЛИВАНОВИЧЬ	202
5. ПОЛК. КРАСНИЦКІЙ ГЕОРГІЙ ЛЮЦІАНОВИЧЬ	205
6. СТЕФАН ГОЛОВКО	200
7. ЕЛЕНА КУЗМАНИЧНА ДИТМАРЬ, ШОКАЛЬСКАЯ РОЖД	197
8. ГЕНР. ШТАВА ПОЛКОВНИК АЛЕКСАНДР ГРИГОРЬЕВИЧЬ	197
9. ПОРОДИЧНА ГРОБНИЦА ПОПОВ НИКОЛА	195
ЕЛЕНА	
ЕКАТАРИНА	
АНДРЕ	
10. ИВАНЬ ИВАНОВИЧЬ ПУТИЛІНЬ СТАТСКІЙ СОВЬТНИКЪ	193
11. ИВАН КОНСТАНТИНОВИЧЬ ШЕВЦОВЪ	189
12. КАПИТАНЬ ТОРГ..., АЛЕКСАНДР БАРТЕИЕВЪ	188
13. ПЕТРЬ ИВАНОВИЧЬ ШАСТИНЬ	185
14. ВАРВАРА МАНЖЕЛЕІ	214
15. ГЕНЕРАЛЬ МАТОР КАЛЧЕНКО НИКОЛАЙ КОНСТАНТИНОВИЧЬ	227
16. ГЕНЕРАЛЬ ТУССКОЙ	173
17. ПОЛК. МИХАИЛОВЪ ПЕТРЬ КОНСТАНТИНОВИЧЬ	174
18. ШТПЛ. КАП. ТОКМАНОВЪ ВЛАДИМИРИВАНОВИЧЬ	176
19. ГЕНЕРАЛЬ АНДРЕЙ КОНОНОВИЧЬ ЛИСЕНКО	166
20. ПОРУЧИКЪ ТКАЧЕНКО АКОВЪ СЕМЕНОВИЧЬ	168
21. ПОЛКОВНИК АПТИЛЛЕРІЙ АЛЕКСАНДР ГЕОРГІЕВИЧЬ ГАДДЬ	169
МАРІЯ ДИМІТРИЕВНА ГАДДЬ	
22. АПОЛЛІНАРІЙ ДМИТРІЕВИЧЬ МОСКОВЕНКО КАПИТАНЬ 8 АПТ. БРИГАДЫ	153
23. МИХАИЛО САМОИЛОВИЧ СЕМЕНТОВСКІЙ ПОТПУКОВНИК	152
24. ДОКТОРЬ БОРИСЬ ФЕДРОВИЧЬ ВИКУЛЬ	150
25. ПОРОДИЧНА ГРОБНИЦА БОЛДИРЕВ АЛЕКСА ТАТЈАНА	
ОЛГА БУРМАН	
26. АННА АРКАДЬЕВНА ЯХОНТОВА	
27. ПОЛКОВНИК ДОМСКОГО ВОЙСКА АЛЕКСІЙ ДИОМИДОВИЧЬ АНТОНОВЪ	
28. ВОЕН. ИНЖЕНЕР ГЕНЕР. ШТАВА ГЕН. ЛЕЙТ.	

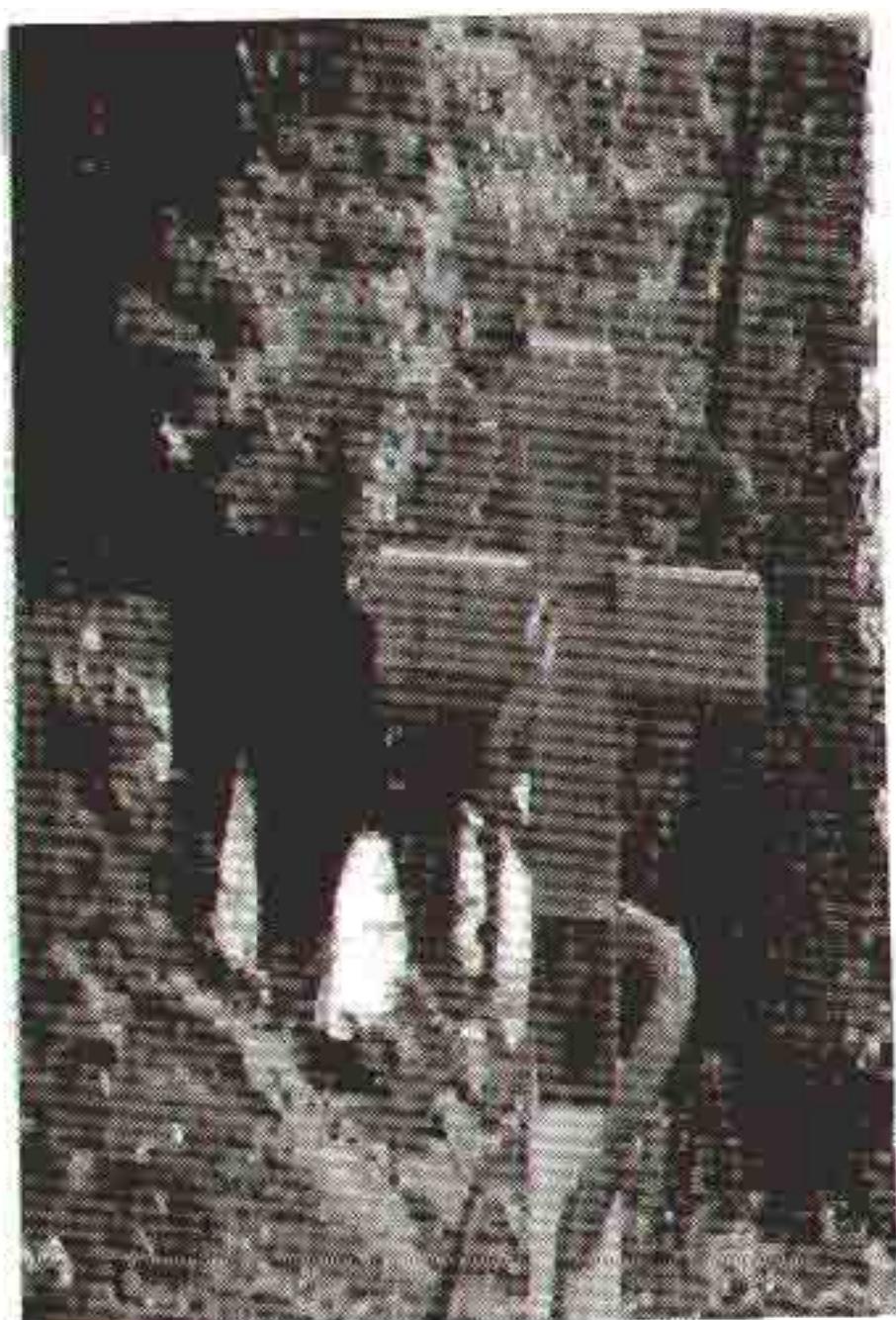
ГАВРИИЛ ГЕОРГИЕВИЧ МИЛЕАНТЬ	116
29. ГЕНЕРАЛЬ МАЙОРЬ НИКОЛАЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ ДАНИЛОВИЧЬ	117
30. ЗЕЛЬМА Е. ГРЕННИНГ	118
31. КОЛЕЖСКІЙ СОВЬТНИК ВАСИЛІЙ МАТВЬЕВИЧЬ ЧУФАРОВСКІЙ	119
32. ВДОВА ДЪЧСТИТЕЛЬНОГО ТАИНОГО СОВЕТНИКА С.П. ЧАПЛИНЬЯ КАМЕРГЕРТ ВЫСОЧАИШАГО ДВОРА Н.Н. ЧАПЛИНЬ	120
33. БАРОНЬ ПЕТРЬ ПЕТРОВИЧЬ ВИГТЕ	121
34. ПРОФ. МОРСК ИНЖ. БОРИСЬ ЛЕОНІДОВИЧЬ СУШЕНКОВЬ	113
35. ИНЖЕНЕРЬ ГЕНЕРАЛЬ НИКОЛАЙ СЕРГЕВИЧЬ САННИКОВЬ	112
36. ПАВЕЛ ПАВЛОВИЧЬ ОНИХИМОВСИЙ	98
37. ПОЛК. КОШАРКОВСКІЙ ВІКТОРЬ ВАСИЛЕВИЧЬ	94
38. ПОЛК. ОЛЕВИНСКІЙ ВІТОЛЬДЬ	128
39. ГЕНЕРАЛЬ ДОКТОРЬ...	89
40. ПОРОДИЧНА ГРОБНИЦА НІКІТЕНКО	88
41. ШРОЧКА АНДРЕЕВ	178
42. НИКОЛАЙ ИВАНОВИЧЬ СОКОЛОВЬ	125

Слика 1. Сломан обелиск

Слика 2. Мермерна плоча

Снимка 3. Гроб генерали - лекара